

Фоменко Т.М., Зражевська Є.В.

Сумський національний аграрний університет, Україна

Навчання іноземних студентів мовленнєвого етикету

Першим етапом навчання для іноземних громадян є підготовчий факультет, де вони здобувають знання для подальшого успішного навчання у вищому навчальному закладі. Передусім, це вимагає від підготовчих факультетів зосередження зусиль на проблемі мовної підготовки студентів-іноземців з метою формування в них комунікативної компетенції.

Головною дією, за допомогою якої засвоюється іноземна мова, є мовна комунікація. У її процесі відбувається не тільки обмін думками, почуттями, але й засвоєння мовних засобів, надання їм узагальнюючого характеру. Вивчення іноземної мови базується саме на комунікації.

Мовний контакт, необхідний для досягнення комунікації (спілкування), реалізується спеціальними мовними засобами, скерованими на зав'язування, підтримання, припинення комунікації тощо. Іншими словами, встановлення і підтримання контакту обов'язково передбачає дотримання певних норм мовленнєвої поведінки співрозмовниками – уваги до партнера, врахування його потреб, доброзичливого ставлення, тобто дотримання загальних вимог увічливості.

Таким чином, іноземну мову можна розглядати як засіб розвитку комунікативної компетенції. Це означає, в першу чергу, вміння адекватно втілювати комунікативні цілі й стратегії їхнього досягнення в мовні форми, а також вміння використовувати норми мовного етикету й соціальної поведінки в ситуаціях міжкультурного спілкування.

Комунікативна компетенція включає в свою чергу мовну, мовленнєву та соціокультурну компетенції. Соціокультурний компонент змісту навчання іноземної мови передбачає ознайомлення студентів із культурно-побутовими

особливостями, манерою спілкування, нормами комунікативної поведінки й етикету.

Поняття «етикет» визначається як сукупність правил поведінки, що стосуються зовнішнього вияву ставлення до людей. Вироблені суспільством норми поведінки і форми поводження об'єднуються в цілісну систему, яку прийнято називати етикетом.

Мовленнєвий етикет є невід'ємною складовою культури будь-якого народу, він є визначальним елементом вияву поваги до співрозмовника. Мовленнєвий етикет відклався в мові, мовленнєвій поведінці, сталих формулах-стереотипах спілкування. Мовленнєвий етикет людини є рівнем прояву її культури, тому питання про формування російського мовленнєвого етикету має посісти значне місце серед цільових компонентів у структурі занять із російської мови як іноземної. Тому в процесі вивчення російської мови потрібно звертати увагу й на такий аспект мови, як стереотипні формули мовленнєвого етикету. Причому формування іноземного мовленнєвого етикету повинне відбуватися в умовах, максимально наближених до реальної комунікації. Мовленнєва ситуація, в якій існує мовленнєвий етикет – це ситуація безпосереднього спілкування комунікантів.

Систему мовленнєвого етикету нації складає сукупність усіх можливих етикетних формул. Його структуру визначають такі основні елементи комунікативних ситуацій, як звертання, привітання, прощання, вибачення, подяка, побажання, прохання, знайомство, поздоровлення, запрошення, пропозиція, порада, згода, відмова тощо. З-поміж них вирізняються такі, що вживаються під час встановлення контакту між мовцями – формули звертань і вітань; підтримання контакту – формули вибачення, прохання, подяки та ін.; припинення контакту – формули прощання, побажання.

Звертання і вітання – елементи мовного етикету, які вживаються на самому початку мовленнєвого акту, тому звертання є найяскравішим етикетним знаком. Програма з російської мови вимагає ознайомлення іноземних студентів з таким атрибутом мовного етикету, як уміння вживати

займенник *Ви* у ввічливо-пошанному значенні при зверненні до однієї особи. Вивчаючи тему «Особові займенники», розповідаємо учням, що в практиці мовного спілкування загальноприйнятою стала ввічливо-пошанна форма звертання *Ви* (коли звертаємося до однією особи, малознайомої, старшої за віком чи посадою). Звернення на *Ви* підкреслює ввічливість, повагу до того, з ким говоримо. Основне у мовному етикеті – ввічливість, взаємоповага співрозмовників.

У процесі вивчення курсу студенти вдосконалюють наступні вміння і навички: використовувати згідно з умовами спілкування етикетні форми вираження радості, здивування, вдячності, привертання уваги, звернення, знайомства, привітання, завершення бесіди, прощання, вибачення, поздоровлення, побажання, пропозиції, поради; розуміти та використовувати найбільш характерні жести, що супроводжують висловлювання носіїв мови в типових ситуаціях спілкування; брати участь у різноманітних видах діалогічного спілкування з урахуванням соціокультурних особливостей ввічливої поведінки тощо.

Процес навчання мовленнєвого етикету передбачає використання різноманітних прийомів і форм організації мовленнєвої діяльності: аудіювання й обговорення прослуханого; коментар понять; драматизація діалогів; інсценування аудіо та відео-сюжетів; переклад; заповнення анкет; написання листів, есе тощо. Комунікативні вправи та рольові ігри допомагають студентам тренувати формули етикету в навчальних ситуаціях. Мовленнєві ситуації, що створюються на занятті викладачем, моделюють умови реального використання мови у спілкуванні з представниками інших культур.

Правила мовного етикету найчастіше засвоюються через принагідні бесіди, розповіді чи зауваження викладача, спостереження за поведінкою і мовою людей, опрацювання відповідно підібраного дидактичного матеріалу і, звичайно, через позитивні приклади, неухильне дотримання правил ввічливості в щоденному житті.

Отже, успішне навчання іноземній мові неможливе без навчання міжкультурній комунікації та вивчення іншої культури. Культура – це контекст, в якому ми існуємо, думаємо, відчуваємо та взаємодіємо з іншими. Вона встановлює для кожної людини контекст емоційної поведінки, проектує її власне та соціальне існування. Цілком логічно, що для успішного комунікативного процесу слід враховувати не лише мовні нюанси, а й різні культурні аспекти: традиції, звичаї, способи вираження емоцій тощо. Навчання міжкультурному спілкуванню у процесі вивчення іноземної мови неможливе без формування іншомовного мовленнєвого етикету.

Мовленнєвий етикет як важливий компонент національної культури відображає народний досвід, своєрідність умов побуту, звичаїв кожного народу. Тому знайомство з російським мовленнєвим етикетом, встановлення його відповідності і розбіжності з національним етикетом сприяє удосконаленню культури рідного та іноземного мовлення студентів.